

Aksel E. Christensen: Kongemagt og Aristokrati. Epoker i middelalderlig dansk Statsopfattelse indtil Unionstiden. Kbh. 1945. 244 Sider.

Middelalderstudiet har i vore Dage taget et Opsving af samme Omfang og Intensitet, som man oplevede det i den stolte Udgiverperiode, da Hovedkilderne af kritiske Forskere blev gjort tilgængelige for enhver Historiker og en Omvurdering af Middelalderens Historie fandt Sted. Bindeleddet mellem disse to Perioder er først og fremmest Pirennes og Dopschs Arbejder, hvortil slutter sig en tæt Falanks af økonomiske Historikere. Gennem deres Arbejder over den økonomiske og sociale Udvikling i Middelalderen blev det klart, at det væsentlige i den moderne økonomisk-historiske Problemstilling havde Bud ogsaa til Middelalderforskerne, og at Linjerne i den nyere Udvikling kunde og burde drages langt længere tilbage, end man havde forstaaet tidligere.

Nye store Opgaver har derved meldt sig for vor Tid. Det gælder at konfrontere de økonomiske Resultater med sidste Aarhundredes rent politiske, statsretlige eller ideologiske Forskning og derigennem vinde ny Forstaaelse af disse Sider af Middelalderens Historie. I nyeste Tid er disse Opgaver taget op af Stenton og Jolliffe¹ i England, af Marc Bloch i Frankrig, Mitteis i Tyskland og Löfqvist i Sverige for blot at nævne de vigtigste, som har haft Betydning for det Arbejde, som her skal bedømmes. De har alle især undersøgt Feudalforfatningen i de europæiske Lande, og har vist, at den byggede paa en økonomisk og social Tilstand i ligesaa høj Grad som paa en politisk, og hvorledes den skiftede baade Indhold og Form efter Tid og Sted. Paa Linje med dette Arbejde har andre atter søgt at skildre den statsretlige Udvikling og de politiske Ideers Liv, udgaaende fra Brødrene Carlyles Hovedværk.

Aksel E. Christensen har som Universitetsadjunkt taget Problemet op for Danmark og gjort Forsøg paa at vandre begge Veje. Han har til sine Studier kunnet drage Nytte af de udkomne Bind af *Diplomatarium Danicum* med Diplomerne fra Tiden efter 1250. Skade kun, at vi stadig mangler 1. Række med de ældre Dokumenter.

Christensen behandler Perioden frem til »Systemskiftet« 1448. Han indrømmer, at den faktiske Magtkamp mellem Kongemagt og Aristokrati »stort set følger de fastslaaede kronologiske inddelinger fra den politiske historie«, hvilket vel maa betyde, at

¹ Han hedder J. E(dward) A. Jolliffe, ikke J. F. A. J. (Side 146 Note 6), og hans Værk *The Constit. History of Medieval England*.

han anerkender de tidligere Skildrings Afgrænsning og Fremstilling af de enkelte Faser af den »faktiske« Kamp. Derimod opponerer Forf. mod sine Forgængere, hvad »den statsretlige Mentalitet« angaar. Naar de efter hans Mening beskriver den statsretlige Udvikling i Danmark som jævn og kontinuerlig, hævder han til Gengæld, at den statsretlige Mentalitet skiftede i Takt med de politiske Konstellationer, og han finder indtil Unionstiden »mindst fire skiftende, stærkt modstridende og skarpt adskilte Opfattelser af Samfundets Opbygning og Sammenhæng«¹. Fra Rigssamlingen frem til o. 1050 hersker det gammeldanske Valgkongedømme, som derefter udsættes for haarde Angreb fra Kongerne, indtil disse sejrer med Valdemarerne i et stærkt Arvekongedømme af Guds Naade. Denne anden Fase afsluttes brat med Valdemar II's Død og afløses af Danehoffernes Tidsalder 1241—1340, en stadig Brydningstid mellem Konge og Aristokrati. Efter denne kaotiske Periode søger Valdemar IV og hans Datter igen at rejse en stærk Kongemagt under helt nye Former, men dette Arbejde slaas overende ved Opsigelsesbrevet 1439. Siden grundlægger Aristokratiet en ny Forfatning, en Adelsrepublik, der vel til Tider brydes af de første oldenborgske Kongers Reaktion, men atter sejrer fuldstændig ved Kristian II's Fald og bereder Højadelen en rolig Besiddelse af Magten i Landet indtil 1660. — Der er netop i denne Periodeinddeling intet nyt, hvad den politiske Kamp angaar. Men Forfatteren vil ogsaa først og fremmest skildre, hvad han kalder den statsretlige Mentalitet, og han vil uddybe Skildringen indenfor de afstukne Rammer med egne Teorier, især om de skarpe Brud i Udviklingen, politisk Mutation, som han kalder et af disse. Herpaa skal hans Arbejde da bedømmes.

Et Værk, der søger at trække Linjerne op og skildre Baggrunden for de Begivenhedskomplekser, Specialforskningen undersøger, hilser man altid med baade Glæde og nogen Nervøsitet, — Glæde over at faa et Helhedsbillede som Udgangspunkt for ny Diskussion og Problemstilling, Nervøsitet for den Medfart, de enkelte Data har lidt ved Forf.s uundgaelige Generaliseringer. I særlig Grad gælder dette, naar som her Undersøgelsen vedrører en skarp Opdeling af Faserne i en »Mentalitets« Udvikling.

At bedømme dels, hvor Forf. i sine Generaliseringer og Inddelinger forbyder sig mod de eksisterende Data, dels hvor Ideologien fører ham paa Afveje, turde paa Forhaand være vanskeligt, hvor det drejer sig om Middelalderhistorie med sporadisk Kildemateriale. Men Aksel Christensen har ved den Form, han har givet sin

¹ Kongemagt og Aristokrati, 2.

Behandling, ikke altid gjort Bedømmelsen lettere. Værket er udsprunget af Indledningsforelæsninger til en videnskabelig Øvelse, hvor Forfatteren har trukket Linjerne op for de Studerende. Behandlingen er saaledes oversigtsmæssig. Men samtidig er den gjort saa fyldig, at den optager 250 Sider og paa sine Steder rummer adskillig videnskabelig Polemik og Bevisførelse. Og denne Dualisme uddybes ved andre ligesaa farlige Afgrænsninger og Sammenblandinger af Teori og Praksis, konkret Undersøgelse af Detailler og kursorisk Skildring af større Perioder. Begge Dele har svoret sig sammen mod Forf.s Resultater.

Først Forholdet mellem Teori og Praksis. Man sidder her med en Følelse af, at Forf. til Tider har undvejet at gennemtænke sine Paastande til Bunds. Han hævder, at naar Modsætningsforholdet mellem Konge og Aristokrati indtil 1448 er saa forskelligartet, hænger det i nogen Grad sammen med de skiftende Statsretssystemer ude i Europa¹. Men var dette Forhold virkelig saa forskelligartet? Og var Propagandaen derfor saa varieret? Møder vi ikke baade i Udlandet og i Danmark to ret konstante Komponenter, Propagandaen for Godsejervælde med det stærkt bundne Kongedømme paa den ene Side og Propagandaen for det stærke centraliserede Kongedømme, guddommeligt eller verdsligt begrundet paa den anden? De lever jævnsides, har blot bedre eller slettere Vilkaar for at komme til Udtryk i de forskellige Perioder. Men derved gør de vel ikke selve *Modsætningsforholdet* mere forskelligartet? Det er dog stadig den samme Magtkamp, vi møder, og ofte forløber den paa tværs af Ideologien. Danmark var efter Forf.s Mening nærmest en Adelsrepublik i Tiden 1523—1660; men i flere Perioder regerede Kongerne alligevel temmelig frit med Rigets Midler i deres egen Udenrigspolitik. Enevælden var statsretlig et kongeligt Enevoldsstyre, i Virkeligheden et med Tiden stedse stærkere Adelsregime. Denne Uklarhed i en Problemstilling, som burde have været den afgørende for Forf., naar han tager det omtaalelige Emne op, indvikler ham selv i Modsigelser. I Forbindelse med Valdemarernes Styre hævder han, at den danske Konges Indflydelse paa Lovgivningsmagten var usædvanlig stærk i Forhold til Udlandet, fordi middelalderlig Samfundsopfattelse betragtede Folkets Sædvane som Lovens eneste Kilde². Denne Teori om et enestaaende dansk Autokrati er fremkommet ved at sammenligne dansk Praksis med udenlandsk Teori. Den udenlandske Praksis derimod vælter Forf.s Paastand; man behøver blot at henvise til den engelske Konge Henrik II og de tyske

¹ Kongemagt og Aristokrati, 3.

² Ibid., 27.

Kejsere Frederik I og Frederik II for at nævne enkelte samtidige. Men Forfatteren skærper yderligere sin Modsigelse ved at fortsætte: »Endnu i det 13. aarhundrede kan selv de kongevenligste statsteoretikere ikke helt opgive folkets lovgivningsmagt, og den mest monarkiske regeringspraksis udsteder kun love efter folkets raad og samtykke.« Det sidste maa vist være en Lapsus. Eller lader Forf. sig narre af Betegnelserne »Raad og Samtykke«? Siden gentager Aksel Christensen, at Valdemarernes monarkisk-autokratiske System stod det middelalderlige Kongedømme fjernt; man maa da spørge, til hvilket System Forf. henregner den af ham selv omtalte »Normannerstat« og Frederik II's Styre.

En saadan Modsigelse kan findes forskellige Steder i Værket. Det bebrejdes med Rette William Norvin, at han kun ansaa den store Kirkestrid for en ren Kulturkamp¹, og Forf. stiller sig paa den gamle Magttheoris Side. Men dermed svækker han samtidig sine Angreb paa Hal Koch og Niels Knud Andersen for kirkeretlig Teoretiseringen, naar dog den første netop gør det til en Magtkamp og Niels Knud Andersen hævder, at »stridsemnerne drejer sig mindre om de egentlige principspørgsmaal end om de konsekvenser, man drager ud af det principielle grundlag«. Forf. synes ikke at have forstaaet, at hvad de to Kirkehistorikere vil, er ikke saa meget en Tilbagevenden til Norvins Stede, men at supplere de verdslige Historikers Fremstilling med den kirkeretslige, som hine ikke havde dybere Indføling med. Og det er netop Vejen frem. Problemet er ikke længere, om politisk Magtkamp eller teologisk Kirkeret skal være Forklaringen paa Striden; Problemet er at vise, hvorledes begge Begreber er politiske i Betydningen af samfundsmæssige, at den politiske Magtkamp netop i dette Spørgsmaal er udtrykt her gennem Kirkeretsbestemmelserne, der jo ikke gælder Dogmefortolkning, og hvorledes den kirkelige Jura blot er Pavemagtens Politik²; saaledes er ogsaa Augustenborgernes Arvekrav paa samme Gang Jura og Magtpolitik.

Den nævnte Uklarhed i Opfattelsen af Forholdet mellem Teori og Praksis, som præger Skildringen af baade Valdemarer og Kirkestrid, og som jeg nedenfor skal tage op i anden Sammenhæng, kommer mest frem i Fortolkningen af Valdemarernes Enevælde læst udaf Diplomernes Form, og Valdemar IV's Folkekonge-

¹ Kongemagt og Aristokrati, 76.

² Under sine Gæsteforelæsninger og private Diskussioner i Oxford i November 1946 viste Prof. LE BRAS fra Sorbonne, hvorledes ogsaa fransk Kirkeretsforskning er slaaet ind paa denne Linje, og hvordan den er blevet bestemmende for Planlæggelsen af det store Værk om kanonisk Rets Udvikling, som le Bras forbereder med sine Elever.

dømme, udledet paa samme Maade. Forf. benytter Arengaerne i Valdemar I's Diplomer til at udlæse den guddommelige Enevældes¹ Teori. Det kan være rigtigt, men man savner her en dybere Undersøgelse af Kancellitradition og udenlandsk Paavirkning, og det medfører samtidig den Nødvendighed for Forf. at skulle bortforklare hele denne Ideologis Bortfald i Valdemar II's Diplomer, hvor Enevælden paastaas at være fuldt saa kraftig om ikke kraftigere endnu. Forf. vil forklare det ved, at den stærke Kongemagt var blevet saa mægtig, at Arengaernes Propaganda ikke længere behøvedes. Andre Eksempler fra ældre og nyere Tid modsiger det; ligesaa ofte fører det fastslaaede blot til, at Propagandaen stivner i faste Formler, men dog altsaa forbliver i Diplomerne.

Lignende Faldgruber er gemt i Skildringen af Valdemar IV's Folkekongedømme. Aksel Christensen advarer Læserne, at de skal gøre sig Politikens Dobbeltthed klar²; han mener at finde et Højdepunkt under Valdemar IV. Forf. er altsaa her klar over Faren paa Forhaand. Og han bestyrker det ved at vise, at naar Valdemar i Rigslovene paakalder »Folket«, saa var det dog kun Standspersoner, der var aktive derved³. Ikke destomindre vil han alligevel bestemme netop hele denne sidste Periode som et Styre, udøvet af en nærmest enevældig Folkekonge, og han siger i Indledningen dertil: »Det er netop i disse aar, at rigsenheden, nationalstaten, faar saa smukke og symbolske udtryk i nye anvendelser af folkenavnet⁴. Alt dette til Trods for, at han selv under Omtalen af Erik V, under en Periode af Svaghed for Kongemagten, skriver, at denne er nødt til at appellere til Folket⁵, og at Valdemarernes Diplomer stadig benytter Folkenavnet i en Tid, hvor Forf. indrømmer, at det var saa som saa med Rigsenheden. Samtidig skal Valdemar IV's Stat, den Periode, Forf. har advaret os mod for dens Dobbeltthed, fremstaa som en Retsstat; Kongen sørger for at faa et retsligt Grundlag ved Folkets Beslutninger, »Retten synes at være en realitet for kongen, den grundide, som han bygger sin stat op paa⁶. Og dette til Trods for, at Forf. meddeler os, at man i Samtiden var ganske klar over, at Kongen ikke et Øjeblik tænkte paa at overholde disse Love og heller ikke gjorde det. Den stadige Paakaldelse af Lovene, som Forf. frem-

¹ Kongemagt og Aristokrati, 58 ff.

² Ibid., 194.

³ Ibid., 201.

⁴ Ibid., 186.

⁵ Ibid., 84.

⁶ Ibid., 195.

hæver, genfinder man ogsaa i de foregaaende Perioder, og Forf. har selv flere Eksempler derpaa. I Virkeligheden maa man heri ligesaa ofte se et Forsøg paa at binde Modstanderne. Adolf Hitler søgte ogsaa retslig Sanktion for sine Handlinger, hans Styre var netop et saadant »Højdepunkt« i Dobbeltspil, som Forf. mener at have konstateret under Valdemar IV; men endnu har man ikke kaldt hans Stat for en Retsstat.

Farligere end Uklarheden i Opfattelsen af Forholdet mellem Teori og Praxis er imidlertid den pædagogisk prægede Generalisering og Afgrænsning af de forskellige Faser, Forf. mener at have konstateret i Udviklingen frem til 1448. Lige fra Begyndelsen opstaar derved en Skævhed, som forfølger Forf. til Bogens Slutning. Ofte maa man efter Læsningen selv gøre et Arbejde for at finde, hvilken Virkelighed en Generalisering dækker over. I sin Iver for at være klar konstaterer Forf. til en Begyndelse om det gammeldanske Kongedømme, at dets og Aristokratiets Magt er inkommensurable¹. I hvilken Periode skulde de være kommensurable? Men bagved Paastanden ligger Forf.s Iver for at fastslaa den absolute Modsætning mellem Konge og Godsejere, uddybet senere hen, hvor han gør op med Sture Bolin i Opfattelsen af Svend Aggesen², hvis idealiserende Skildring af Hirten ikke maa være aristokratisk, fordi Svend propagerer for Kongemagten. Modsætningen skal være klar. Men var den nogensinde det? Jeg har tidligere omtalt Forf.s Trang til at dele i hvidt og sort, Aristokrati eller Kongemagt. Praxis modsiger denne Konstruktion. Kongemagt eller Aristokrati, det var i Virkeligheden paa begge Sider aristokratiske Slægter, der kæmpede om Magten, og de skiftede Ideologi saa stærkt som Klæder, alt efter Magtbalancens Svingninger; ikke mindst Perioden 1131—82 giver Vidnesbyrd derom; senere Perioder turde opvise samme Forhold, f. Eks. Johan Friis' og Peder Okses Centralstyre, Moltkes og Bernstorffs Forhold til Kongemagten etc.

Forf. fortsætter sin Klargørelse af det gammeldanske Styre med at konstatere, at Kongens Magt efter Valget faktisk var ubundet, men bemærker derpaa i samme Aandedrag, at den i Virkeligheden var yderst ringe³. Kongen var slet ikke udstyret med særlige Beføjelser. Saa var der vel heller ikke noget særligt at binde. Kongen var, som almindelig antages, en stærk Godsejer.

Med denne gammeldanske løse Stat skete der nu, efter Aksel Christensen, et skarpt Brud med Valdemarernes Tidsalder. Vi faar

¹ Kongemagt og Aristokrati, 23.

² Ibid., 46.

³ Ibid., 23.

det stærkt guddommeligt-autokratiske Arvekongedømme. Forf. beskriver det som »en politisk Mutation«¹, som noget særegent for Danmark og som en ubrudt Tilstand lige til 1241. Lad os se nærmere paa disse tre Paastande. Det skulde være en politisk Mutation, altsaa opstaaet pludselig, i et Spring. En saadan Ændring maa man a priori stille sig noget skeptisk overfor. Og i dette Tilfælde kan man endda følge den fremadskridende Udvikling frem til Valdemar I's Regime. Dette er Resultatet af Brydningerne lige fra Svend II's Tid, Kongemagtens Kamp for at naa stabil Magt. Knud II's og Erik I's Kamp har Forf. selv bemærket. Hos Saxo og Knytlingasagaen kan man i vage Omrids følge de sidste Faser. Sagaen beretter om Knud Lavard, at han forsøgte at indføre den tyske Kejsers Regalepolitik, som Lothar havde lært sin Ven Knud². Saxo fortæller, hvorledes Eskil og Peder Bodilsen rejste deres Oprør paa Sjælland »sub titulo libertatis«, mod Erik II's Enevældforsøg³. Og i sit Angreb paa Svend III, Valdemars Konkurrent, skildrer Saxo udførligt en Konge, der spænder sin Regalepolitik, som han skal have lært ved Kejsershoffet, til det yderste, og vil grunde et uafhængigt Centralstyre⁴. Valdemar I's Styre var Gennemførelsen af Forgængernes Kamp paa en Tid, hvor ydre Pres, og efterhaanden Kirkens Støtte gav ham Mulighed for at fængsle og udrydde de Oppositionsførere, som ikke Borgerkrigen allerede havde udryddet. Det var ingen politisk Mutation, intet Spring og intet Brud med Fortiden, men en tidsbegrænset Svingning i Magtbalancen og Videreførelsen af den paabegyndte Kamp. Det var heller ikke en »revolutionært ny Opfattelse af Kongemagten«⁵, for allerede Erik I havde med Helgenkaaringen af Knud II arbejdet for at fastslaa netop denne Opfattelse af Kongen som Herrens salvede Stedfortræder. Ælnoths Helgenkrift til Niels er baaret oppe af samme Opfattelse⁶.

Derefter kommer Spørgsmaalet, om den danske Konges Stilling selv i Aksel Christensens Opfattelse var særegen for denne Tid. Jeg har tidligere henvist til Henrik II i England og de tyske Kejsere, og skal her blot minde om den nære Tilknytning mellem den tyske Kejserspolitik og Knud Lavards, Erik II's og Svend III's

¹ Kongemagt og Aristokrati, 49.

² Oldnordiske Sagaer XI (1829), 284—85.

³ Saxonis Grammatici Gesta Danorum, ed. Holder (1886), 446.

⁴ Ibid., 469 og Knytlingasagaen, 314.

⁵ Kongemagt og Aristokrati, 49.

⁶ ». . . eius (Dei) ob hoc ipso opitulante glorie compos efficieris, cuius hic vicem tam dignitate quam et nominis participatione exequeris« (cit. Hal Koch: Danmarks Kirke I, 61). Smlgn. at der allerede her tales om den danske Konges »principatum totius Dacie« og om hans monarchia.

Regalepolitik, som Knytlingasaga og Saxo fremhæver. — om Frederik I's Frigørelse af »Pfaffenkönigtum«, hans Kamp for honor imperii¹, Eberhard af Bambergs og Reinald af Dassels Politik, Konstanzertraktaten 1152, der kan minde om Ringstedbegivenhederne 1170, Roncagliakonstitutionen 1158 med Kodificeringen af Regaleprogrammet og endelig om Valdemars Alliance med denne Kejser, som Absalon aabenbart opretholdt ogsaa efter Valdemars Død. Hvad Henrik II angaar, behøver man blot at henvise til hans Statsadministration, først og fremmest Finansstyrelsen under Richard Fitz-Neil, der netop samtidig i sin *Dialogus de scaccario* propagerede for Gudkongedømmet. Det samme gjorde Anonymen fra York og de engelske Gejstlige, der, ligesom Kejserjuristerne, havde lært baade Romerret og den kanoniske Ret i Bologna, og nu samlede nye Retskasus til Brug for denne Propaganda. Vi finder den i Glanvilles *Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliæ*, der fører lige frem til Bractons *De legibus paa Valdemar II's Tid*. Hvorfor udelade saadanne Eksempler og blot fremdrage Johannes af Salisbury², der endda kun kan anvendes i denne Sammenhæng, naar man ligesom Forf. fjerner hans kirkelige Grundtanker. Endelig kan der, som Forf. foreslaar, naturligvis være tale om Paavirkning fra Frankrig³.

Naar Forf. endelig vil udskille et særlig nordisk Helgenkongedømme⁴, hvor Helgenværdigheden gaar i Arv i Modsætning til Udlandets, der var »einmalig«, opererer han i tynde Luftlag. Hans Begrundelse er en Henvisning til dea gammelnordiske Konges »heil«, der dækker hans »gerning, afgørelser og raad, ja, hans hele væren«. Det har Forf. fra Vilh. Grønbech. Men hvilken Vægt kan man tillægge den grønbechske Opfattelse? Forf. gør selv opmærksom paa, at Grønbech kun har bygget paa sene Kilder formodentlig med Indblanding fra Udlandets Kongemagt. Hvor ved Forf. iøvrigt fra, at det danske Helgenkongedømme ikke kunde være einmalig? I denne Forbindelse kan man nok undre sig over, at Forf. ikke gaar nærmere ind paa Begivenheder, der ligger meget nær de danske, saa nær, at man har vanskeligt ved at afvise en Forbindelse mellem dem. Jeg tænker først og fremmest paa det normanniske Kongedømme i England, der systematisk arbejdede

¹ Jfr. den nyeste Fremstilling hos Peter Rassow: *Honor imperii, die neue Politik Friedrich Barbarossas 1152—59*, 1940.

² *Kongemagt og Aristokrati*, 54.

³ Men hvorfor egentlig fremsætte Spørgsmaalet om Efterligningen af Sugers Styre i Frankrig som en originalt udkastet Hypotese, naar dog Olrik har anvendt saa meget Hovedbrud paa at udforme den i sin Bog om Absalon?

⁴ *Kongemagt og Aristokrati*, 55 ff.

paa samme Linje som først Svendsønnerne og siden Valdemar I. Allerede før 1100 søgte Vilhelm Erobrerens Efterkommere at faa kanoniseret Edvard Bekenderen, af hvem de paastod at være lovformelige Efterkommere. Munkene i Westminster aabnede 1102 Kongens Kiste for at bevise, at hans Legeme endnu var frisk, og 1140 prøvede Edwards Biograf, Osbert af Clare, at faa Edvard anerkendt af Innocens II. 1161 godkendte saa Alexander III Kanoniseringen, til Dels som Løn for, at Henrik II ikke faldt fra ham; Oktober 1163 foregik den højtidelige translatio. Lad os derefter følge Begivenhederne i Tyskland. Indledag 1165 kanoniserede Modpave Paschalis III Karl den Store efter Kejser Frederiks Ønske for at styrke sin Position. 1169 kronedes i Aachen hans fireaarige Søn til hans Efterfølger. Samtidig søgte Henrik i England at faa sin Søn anerkendt paa samme Maade, hvad der en Tid strandede paa Thomas Becket's Modstand, ligesom Knud Lavards Kanonisering strandede paa Eskils. Men under Becket's Landflygtighed lykkedes det Henrik at faa Ærkebiskop Roger af York til at krone Sønnen. Det skete 14. Juni 1170. Næppe to Uger senere fik Valdemar Knud Lavard skrinlagt i Ringsted, efter at han var kanoniseret i November 1169, og samtidig sin Søn kronet til Efterfølger, begge Indrømmelser fra Alexander, der maa ses som Løn for Valdemars Overgang til den rette Pave 1166—68. Det enestaaende i det nordiske Helgen- og Arvekongedømme synes unægtelig her at falde bort. Det var aabenbart paa denne Tid en almindelig europæisk Politik.

Endelig Forf.s yderst kraftige Understregning af Valdemarernes Enevælde, deres Arvekongedømme fra Valdemar I til Valdemar II's Død 1241, set indefra. Andetsteds mener jeg at have vist, hvortil det varede, inden Valdemar I fik sikret sig paa Tronen, og endnu omkring 1180 kunde han ikke opretholde Roen i Landet. For hans Vedkommende bygger Forf., som nævnt, paa Arengaernes Form i Kongebrevene, men indrømmer, at det blot kan være Propaganda¹. — Under Knud IV vil Forf. vise Udviklingen i Kongens Lovgivningsmagt; han indrømmer, at tidligere er det umuligt at vurdere dens Betydning, men hævder derpaa, at den under Knud IV »træder aabent frem i akterne, men da i

¹ Forfatterens Usikkerhed overfor en Bestemmelse af de faktiske Forhold kommer atter frem, da han benægter, at Styresmandsbetegnelsen paa fire-fem Generationer (Side 36) kan have skiftet saa meget, at den fra at være en Grad indenfor Hirten skulde kunne overføres paa den lokale Leder af Ledingsorganisationen. I den tilhørende Note hævder han, at »der foreligger dog formelt den Mulighed, at Styresmand har været en Charge indenfor saavel Hirten som Ledingsorganisationen«. Skulde det være rimeligere end den første Mulighed?

en fuldt udviklet form, der lader ane en lang udvikling bag sig¹. Begrundelsen er den skaanske Forordning om Manddrab Aar 1200, udstedt auctoritate regia. Poul Johs. Jørgensen hævder imidlertid, at dette blot kan tolkes som et Program, et Ønske om selvstændig Lovgivningsmyndighed, og endda kun er inspireret af de kirkelige Forhold. Dette gentager Forf. og giver det sin Tilslutning. Men hvor bliver saa »kongens lovgivning . . . i en fuldt udviklet form, der lader ane en lang udvikling bag sig«, af? Vi har altsaa stadig kun at gøre med Programmer, og nøjagtig det samme kan siges om Andreas Sunesøns Skildring i Parafrasen til Skaanske Lov². Det er saaledes vanskeligt at tiltræde Forf.s derpaa følgende Konklusion, at den danske Konges Indflydelse paa Lovgivningen var endog meget stærk i Forhold til Udlandet, rent bortset fra, at Forf., som nævnt, paa dette Sted sammenligner dansk Praksis med udenlandsk Teori.

Tilbage er Valdemar II. Her indrømmer Forf., at Plange primatus Daciæ kun er Propaganda, et Fremtidsprogram, og at Kongebrevenes Arengaer er mærkværdigt tavse. Men til Gengæld støtter han sig paa Jyske Lovs Fortale, der skal vise Kongens Magt. Men her slaas jo netop fast, at Folket skal vedtage Loven, mens Kongen udsteder den; det turde være noget andet end Knud IV's Forsøg paa at promulgere en Forordning auctoritate regia, og hans Krav om at kunne give og ændre Lovene, hvis man derved vil forstaa en ensidig Lovudstedelse. Forf. indrømmer ogsaa, at Jyske Lov netop udstedtes med de bedste Mænds Raad og Tilslutning, og paa et tidligere Trin meddeler han, at Landskabslovene meddeler Folkets Lovtekst og refererer Kongens afvigende Standpunkt, men aldrig omvendt; da maa det snarere være Folket, der staar for Loven, ikke omvendt. Her indrømmer Forf. ogsaa kort, at »virkeligheden formede sig noget anderledes end proklameret i loven af 1200«³. Men jeg tror, at man maa gaa langt videre og modificere hele den stærke Skildring og skarpe Afgrænsning af Valdemarernes Enevælde, hvad jeg nedenfor skal komme tilbage til.

Det samme gælder Skildringen af deres Arvekongedømme. Man vil ved Gennemlæsningen af Værket bemærke, at Forf. gentagne Gange opererer med Arvekongedømmet, naar en Konge har Held til at faa sin Søn valgt i levende Live. Er det ikke at tage for tungt paa Tingene og skabe unødigt Klassificering, som Begiven-

¹ Kongemagt og Aristokrati, 26.

² Ibid., 27.

³ Ibid., 26. Forf. opererer til Stadighed med Knud VI; det er kun Nr. 4.

hederne spotter? Inden 1660 bølger Kampen aabenbart frem og tilbage med korte Mellemrum, til Tider endda indenfor samme Konges Regeringstid. Og Forf.s Anvendelse af Begrebet til Støtte for sin Klassificering skaber ikke Sikkerhed. Han konstaterer, at Kirkemødet 1170, der gav almindelig Tilslutning (hvad vi ikke ved saa meget om) til Knud IV's Valg som Faderens Efterfølger er Indførelsen af Arvekongedømmet¹. Det er jo ogsaa en af Hovedpillerne i Beskrivelsen af Valdemarernes stærke Kongemagt, da Aristokratiet skal være trængt tilbage. Lad os nu sammenligne med Forf.s Skildring af Valdemarsønnernes og Erik V's Styre, der efter hans Mening repræsenterer en helt ny Fase i Modsætning til Valdemarstiden. Det skal være Aristokratiets Styre. Ikke destomindre finder vi »Arvekongedømmet« i Funktion ubrudt under Abel, Kristoffer I og Erik V. Og Forf.s Formulering af denne mod hans Klassificering stridende Kendsgerning røber hans Raadvildhed: »Under de tre Valdemarsønner . . . overvandt stormændene den stærke kongemagts princip: at udpege kongens ældste søn som tronfølger eller medkonge; men kongeteorien og den stærke kongemagts mentalitet levede videre, idet baade Abel og Kristoffer synes at have faaet deres ældste søn hyldet i deres levetid«². Forstaa det hvo, der kan. Samtidig fortæller Forf. om Erik V, at han til sidst var saa magtesløs, at han var nødsaget til at indkalde Hoffet i 1276, der skulde bestemme den fremtidige Politik, og hvad sker? Den svage Konge faar sin Søn hyldet som sin Efterfølger. Ganske vist tilføjer Aksel Christensen, at Marsk Stig nægtede at aflægge Ed, og nu var »paa magtfuld maade det rene valgkongedømmes program blevet opstillet som et effektivt vaaben mod den stærke kongemagt«. For det første har Forf. netop karakteriseret det samme Kongestyre paa den Tid som yderst svagt, »hvor statsstyret svandt ind til et minimum«³. For det andet led Valdemar I's stærke Kongemagt under nøjagtig den samme Modstand, som Erik V's svage, nemlig at en af Rigets førende Mænd nægtede at deltage i Hyldingen af Kongesønnen; dengang var det Buris, nu Stig Andersen. Om Stormændenes Kamp mod Valdemar er Saxo ogsaa veltalende nok og opstiller jo i Virkeligheden under sin Omtale af Buris' Opposition Valgkongedømmets Program. Situationen var nogenlunde den samme i begge Faser. Men Inddelingen og Generaliseringen har hævnnet sig paa Forf. Og vil han gøre gældende, at Arvehyldingen ikke senere kunde gennemføres under Erik VI, saa kan man fremhæve,

¹ Kongemagt og Aristokrati, 41.

² Ibid., 85; Fremhævelsen skyldes Anm.

³ Ibid., 84.

at den heller ikke kan ses at have været i Kraft under Knud IV, men at Valdemar II i hvert Fald maatte lønne Ærkebispem med store Privilegier for Kroningen¹. Langt senere, da Forf. atter opererer med en Fase af stærk Kongemagt, meddeler han, at Valdemar IV 1360 havde faaet Folket til at anerkende Arvekongedømmet². Det stemmer smukt med hans Inddeling, men er det rigtigt³? Allerede tre Aar senere var Kongen dog efter Kristoffers Død for svag til at gennemføre Arvekongedømmet. Paa den Maade kan man næppe overvinde de ældre Fremstillinger, der undgaar disse skarpe Brud og ser Udviklingen som en bølgende Linje.

Men endnu er vi ikke færdige med Valdemarernes Fase. Efter det allerede anførte turde det være nødvendigt at modificere Skildringen af Valdemarernes kraftfulde Styre. Dertil kommer imidlertid selve Afgrænsningen af Perioden, som Forf. yderst skarpt lægger ved Valdemar II's Død 1241, »den store konges dødsaar, der betinger den indrepolitiske opløsning . . . næppe er Valdemar Sejr borte, før den politiske kurve faar sin tydelige nedadgaaende tendens⁴. En ny stor Fase begynder, i udtalt Modsætning til Valdemarernes, Feudalopløsningens 1241—1340. Saa vidt ser alt klart ud. Men der er Forhold i Forf.s Disposition, der lader ane, at Spørgsmaalet slet ikke er saa klart endda, og at det kun lader sig forenkles gennem Dispositionen. Forf. afslutter sit 30 Sider lange Kapitel om Valdemarernes stærke Kongemagt, stillet op i Modsætning til Feudalopløsningen, med en ni Linjers Indrømmelse, der gælder de sidste tyve Aar af Valdemar II's Styre⁵. Det meddeles kort, at Valdemars sidste Kongetid betød en politisk Dekadence, et stærkt Opsving i Aristokratiets økonomiske Magt og i Kirkens Immunitet, og at Grundlæggelsen af den mægtige Herremandsstand netop fandt Sted i Valdemarernes Tid. Forf. karakteriserer den saaledes som »en gennemgribende nybrudstid« for de verdslige Stormænd. Med andre Ord, det tilsyneladende stærke Gudkongedømme dækkede over stigende Opløsning, og Kongen maatte betale sin Stilling dyrt. 1241 er da i Virkeligheden kun et ydre Skel; indadtil bortfalder det mellem de to »Faser«; der er ingen større principiel Forskel.

Vil man have mere at vide derom, maa man dels søge frem til spredte Meddelelser i det følgende Kapitel 1241—1340, dels selv

¹ Kongemagt og Aristokrati, 58.

² Ibid., 223.

³ At Prins Kristoffer i Landefreden optræder som Medgarant, synes mig ikke at være bindende Bevis for Anerkendelsen af en Arveret, som overflødig Valg.

⁴ Ibid., 68 f.

⁵ Ibid., 67.

gaa til Kilderne. Først i Afsnit 18 længere fremme i Bogen fortælles saaledes om Fyrstelenene allerede i 1220'erne, hvorved Valdemar faktisk mistede Slesvig, Lolland, Falster, Blekinge, Halland, Als, store sjællandske Godser og maaske endnu mere. Først i Afsnit 19 drages Konsekvensen af, at Valdemar i de danske Bispers selvstændige, netop mod hans Styre rettede, Kirkepolitik mødte en betydelig Hindring for sin Magtudfoldelse. Og det er først i Kapitel 25, at det ganske kort omtales, at Valdemarernes Periode gav stigende Underskud, og at Jyske Lov legaliserede Herremændenes voksende Raadighed over Brvders og Landboers Sagefald.

Denne Udvikling, der altsaa er en Del af Virkeligheden bagved Kongebrevenes Arengaer og anden Propaganda, var begyndt allerede før 1220'erne, helt tilbage under den første Valdemar, ja vel endnu tidligere. Forf. omtaler selv Saxos Skildring af Knud Lavards Forlening med Slesvig og konstaterer, sikkert rigtigt, at man allerede da Saxo skrev, og i hvert Fald 1205, da Valdemar II skrev til Paven, ansaa denne Forlening som en rimelig Afløsning af Kongefrænders Arvekrav. Men Forf. har endda glemt det endnu interessantere Kildested hos Saxo, dennes Omtale af Buris' Krav mod Valdemar I. Vi har ovenfor set, at Forf. ikke omtaler Buris' Modstand mod den første Arvehylding af den lille Knud (IV), men gør et Principspørgsmaal udaf Stig Andersens Modstand 110 Aar senere. Men hvorfor har han undladt at drage denne Episode ind i sin videre Sammenhæng og først omtalt Opløsningen i 1220'erne? Saxo siger, at Buris nægtede at blive Knuds Mand, altsaa nægtede at aflægge homagium, ligesom Stig Andersen til Erik, men at han tilbød at bøje sig, hvis han fik Erstatning (*si potenciam eius rex beneficiorum incrementis extendere voluisset*)¹, for ligesom Kongen vilde gøre Riget arveligt, saaledes burde han give sine Frændeborn Arveret til den tilsvarende lavere Magt og Ære, deres Fædre havde haft. Ved Absalons Hjælp fik han da ogsaa en stor Del af Jylland. Skildringen heraf hos Saxo er et Kildested, som Forf. nok burde have diskuteret i den Sammenhæng, han behandler. Hvad fremgaar heraf, stemmer kun altfor godt overens med de spredte Meddelelser, Forf. i senere Kapitler giver om Valdemar II's Betaling for at holde sig ved Magten. En saadan Fremgangsmaade synes i Virkeligheden indledet fra første Færd. Den giver sikkert en naturlig Forklaring paa Valdemarstidens Kongestyre, og den forbinder de to »Faser« for og efter 1241 saa nært, at 1241 blot bliver en ydre Foranledning, ikke til at »den politiske kurve faar sin tydelige nedadgaende

¹ Saxo, ed. Holder, 545.

tendens», men til at Faldet bliver endnu stærkere og, især, synligere, fordi der nu er flere Kongesønner, der hver med sit Parti kan begynde en aaben Kamp om Magten. Men saa ophæves ogsaa den skarpe Modsætning, som Forf. opstiller, og som faar ham til at se den Abel Kristofferske Forordning i næste «Fase» som Fastlæggelsen af et helt nyt Statssystem, fordi den efter hans Mening nu begrænser Kongens Magt. Den betyder da blot, at den faktiske Begrænsning fra langt tidligere Tid, i et for Modparten belejligt Øjeblik, kodificeres og udvides, som et yderligere Middel til at holde Kongemagtens Aspirationer tilbage, Aspirationer, der udfra de hastigt skiftende Magtpositioner, med Anvendelsen af fremmede Lejetropper, var fuldt saa farlige under Erik V som under Valdemarerne, hvad Forf.s Skildring af Begivenhederne og den tidligere anførte Selvmodsigtelse i deres Bedømmelse ogsaa giver Indtryk af.

Gaar vi derefter videre til Begivenhederne 1276 og 1282, altsaa til Hoffets Indsats i Kampen mod Kongemagten, hvor man i høj Grad savner europæisk Baggrund i Skildringen, møder vi fremdeles den Uklarhed, som Forf.s Forsøg paa at skabe Klarhed fremkalder, fordi han vakler overfor en nøjagtigere Bestemmelse af Forholdet mellem Formler og Praksis. 1276-Loven om Majestætsforbrydelse blev vedtaget «per consiliarios illustris regis Danorum et ceteros meliores tocius regni consentiente toto regni». Altsaa slutter Forf., at Loven paa Nyborgmødet har passeret «to eller tre forsamlinger»¹, nemlig paa den ene Side de kongelige Raader og Rigets bedste Mænd, paa den anden Side hele Riget. Desværre, indrømmer Forf., tales der andetsteds i Loven om Uenighed mellem Riget og det forberedende Raad. Men Riget slutter Forf. sidenhen, og sikkert rigtigt, maa betyde Repræsentanterne for Riget, det er Hoffet som Talerør for Stormændene modsat Raadet, bestaaende udelukkende, eller dog fortrinsvis, af Kongens Raader. Men dermed er Forf. svinget bort fra sin oprindelige Problemstilling, nemlig Raader + Rigets bedste Mænd modsat hele Riget. Han har sikkert delt galt over; Rigets bedste Mænd er netop Riget modsat Raadet. Denne Ændring maa iøvrigt ogsaa have generet Forf., for sidenhen søger han en Forklaring i det Faktum, at meliores tocius regni og omnes maiores regni har dækket en stadig større Forsamling, at altsaa Hoffet er blevet udvidet i Antal. Dette sidste er sikkert ogsaa rigtigt, men det har intet at gøre med Forf.s oprindelige Konstatning af en Modsætning mellem meliores, som han sætter paa Side med Raadet, og hele Riget, som han sætter i Modsætning

¹ Aristokrati og Kongemagt, 88.

til dem. Der har sikkert ikke været Tale om andre Grupper end Raad og meliores, som staar overfor hinanden.

Derpaa behandler Forf. nøjere Raadet, og Skildringen deraf kan man fuldt ud tiltræde; den rummer intet nyt, udover dette, at Forf. med fuld Ret skyder Tidspunktet for dette Raads Formering længere tilbage, uden at han dog vil gaa udover sin »Periode«, begyndende med 1241. Men har der ikke været consiliiarii tidligere? Den engelske Konge havde en »lesser curia« allerede efter 1066, bestaaende af netop de Embedsmænd og faa store Raadgivere. Forf. omtaler i Danmark o. 1276. Og hvordan skal vi forklare Saxos Omtale af den snævre Kreds omkring Valdemar I, qui potissimum consiliis preerant, Absalon, Kansleren Radulf, Sune Ebbeson, Esbern, Godsejere fra Fyn og fra Jylland samt Bisp Svend af Aarhus, som stadig optræder som de bestemmende og som med Kongen repræsenterer Landet ved Forhandlingerne med Kejseren, om ikke netop udfra Tilstedeværelsen af et saadant Raad, hvordan det nu ellers har været organiseret.

Et stort Afsnit har Aksel Christensen viet de almindelige økonomiske Forhold. Det skyldes nu først og fremmest, at han vil vise, at Kongemagtens Krise og Tilbagegang og Rigets Opløsning 1241—1340 skyldtes politiske Aarsager, ikke en økonomisk Udvikling. Og dette skal atter være et Opgør med den hittidige Forskning, som skal have forklaret Nedgangen alene ved økonomisk Depression. Forf. nævner ikke, hvem han tænker paa, indrømmer, at Historikerne heller ikke har postuleret et saadant enkelt Aarsagsforhold i denne Forbindelse, »men det synes dog at være den herskende opfattelse¹. Men hvorfor saa stille Modsætningsforholdet saa skarpt op? Man har Følelsen af, at Forf. i det Kapitel har ladet sig lede af en økonomisk Determinisme paa andres Vegne. Det røber sig nemlig Side 62 (Note 10), hvor han mener at gøre op med Kristian Erslev, der har placeret Valdemarernes Storværk bag Erobringerne: »Men dette værk ser jeg mere betinget af politiske end af økonomiske forhold. Erslev har nok ret i, at Valdemarstiden ledsagedes af en økonomisk opgang, hvor vi naaede europæiske priser for vore landbrugsprodukter, men den synes fortsat ud over Valdemarstiden. Det synes ikke muligt at finde nogen økonomisk depression, der forklarer storhedstidens ophør«. Det er den enkle Argumentering, hvormed Marx' mest yderliggaaende Elever truede med at diskreditere Lærerens Værk. Hvad Erslev har villet vise, var den Rigdom, den nye Eksport til de nordtyske Byer ledede til Landet, og som naturligvis hjalp med til at fremme Skatteomlægning, Kirkebyg-

¹ Aristokrati og Kongemagt, 110.

ning, Gennemførelse af Tienden etc., som gav Muligheder for en ekspansiv Politik. Men deraf at slutte, at saa burde Valdemarernes Nedgang ogsaa skyldes en økonomisk Depression, det er mere Forf.s egen Konstruktion paa Erslevs Vegne. Den voldsomme Fremfart i det økonomiske Kapitel synes derfor noget af en Kamp mod Vejrmoeller. Den politiske Svækkelse er ogsaa før Aksel Christensen almindeligt forklaret ved den finansielle Tilbagegang for Kongemagten, ikke ved almindelig økonomisk Depression. Og de politiske Aarsager har lige fuldt været erkendt ogsaa tidligere. Naar Forf. endelig bevæger sig saa dybt ind i den økonomiske Diskussion, kunde man have ønsket, han havde taget flere økonomiske Faktorer i Betragtning. Her tiltrænges en Række Studier til at behandle de mange Spørgsmaal, der rejser sig; hvor stor Betydning har Møntforringelsen haft for Prisernes Bevægelse (om overhovedet nogen), og for Kongens Indtægter? hvorfor er det kun paa Landet, Nedgangen finder Sted efter 1330/40, mens Varepriserne nærmest er uforandrede? hvor stor Betydning har Indvandringen til Byerne haft for Jordprisernes Fald og Ødegaardenes Fremmarch? hvor haardt har Bønderne været ramt af Skatterne og af Landgilden? Er der trods alt ikke Tale om en større Bevægelse foruden den rent lokale finanspolitiske? hvordan skal man ellers forklare, at Jordpriserne gennemløber akkurat samme Udvikling i England og Frankrig som i Danmark og paa samme Tidspunkt, og at Nyrydningen i Tyskland samtidig gaar i Staa? Er der til syvende og sidst ikke Tale om, at en Befolkningsforøgelse fra 13. Aarh. var ved at gaa i Staa, saaledes som man kan se af de engelske Godsregnskaber, hvor det 13. Aarh.s Befolkningspres paa Jorden, og dermed paa Landbrugets Priser, ebbede ud efter 1300?

Det bedste Afsnit i Aksel Christensens Bog, og det man hilser med udelt Glæde, er Beskrivelsen af den Feudaliseringsproces, der fandt Sted op til Midten af 14. Aarhundrede. Her er det lykkedes Forf. at underbygge og videre udbygge Holbergs, P. Johs. Jørgensens, Löfqvists og Hal Kochs Opposition mod den gamle Teori, der herhjemme hævdedes af Erslev. Forf. konstaterer her, at vel fik vi i Danmark ikke Arveligheden fastslaaet for de almindelige Len, men den Decentralisering, som var Feudalismens vigtigste Følge i Udlandet, virkede meget kraftigt paa den øvrige politiske Udvikling i denne Tid. Naar man gennemlæser de paa-gældende Afsnit og tænker paa Forf.s nylig publicerede Afhandling i Scandia derom, gribes man af den Indskydelse, om Forf. ikke havde gavnet sig selv mere ved at bortskære de første hundrede Sider af sin Bog eller sammentrænge dem til et kortfattet Resumé som Indledning til den sidste Halvdel, og i Stedet udvide denne

til en dybtgaaende Skildring af Feudaltiden og Valdemar IV's Styre.

Hovedpunktet i Behandlingen af den sidste Fase før 1439 er Placeringen af 1360-Overenskomsten i europæisk statsretlig Sammenhæng. Dette lader sig gøre, fordi den hjemlige politiske Udvikling her løb parallelt med den almindelige europæiske. Baade det gamle og det ny romerske Rige var faldet sammen, og Nationalstaterne voksede op. Ikke mindst gejstligt uddannede Mænd i lavere Embeder førte an i en begyndende Sækularisering af den politiske Tænkning. Thomas fra Aquino og Dante og Ægidius fra Rom søgte ganske vist endnu at hævde den internationale Enhed, Kirke eller Kejsermagt, men selv forsynede de Modstanderne med Vaaben. Thomas gjorde det med sin nye rationelle Opfattelse af Staten, opdraget som han var i Neapelriget, hvor hans Far havde været Frederik II's Raadgiver. Dante kom vel sjælden udover Gratians Kompromis, men nærmede sig i sine Teorier alligevel the divine right of kings. Ægidius var ganske vist en af Bonifacius VIII's stærkeste Forsvarere, men gav samtidig det verdslige Kongedømme dets Argumenter i Kampen. Af disse Forfattere uddrog Samtid og Eftertid, hvad de havde Brug for, og det var Forsvaret for den stærke Centralmagt.

Det samme gjaldt da Statsteoretikerne ved Ludvig af Bayerns Hof, Marsilius af Padua og Vilhelm Occam. Fra Marsilius gaar Linjen direkte frem til Wycliffe og Hobbes. At denne Situation i Tyskland har inspireret Valdemar IV, er sikkert nok. Men hvor vidt og hvor fra, er umuligt at sige, selv med 1360-Freden i Haanden. Aksel Christensens Gennemgang af den viser ogsaa tydeligt, at den almindelige politiske Situation, i Ind- og Udland, her har virket paa en Maade, som gør det umuligt at udskille de enkelte Traade nu. Antifeudalismen, som overalt var sat ind, rober sig ogsaa her, men virker vel nok mere sejrrig, fordi det danske Lensvæsen var ringe udviklet i Sammenligning med Udlandets. Alle de nye Statsretsteoretikere søgte ned til Loven som Basis for den nye Stat; Lov og Orden er Thomas' Hovedtema; jus humanum som Udtryk for divina voluntas er Underlaget for Dantes Polemik; Ægidius hævder, at Staten eksisterer i Kraft af Loven. Men selv om Marsilius i og for sig gør det samme, bør man lægge Mærke til, at Synspunktet allerede nu er drejet, bort fra det almene, evige Lovprincip til det blotte Udtryk for, hvad Folket kunde ønske i en given Situation. Der er ikke længere nogen Retfærdighedsteori hos Marsilius: Hvad Folket ønsker skal være Lov, er Lov, netop af den Grund, siger han. Det svarer

noje til den politiske Situation, hvor Fyrsterne mod Kirke og Herremænd søgte Alliance med andre Grupper. Men at udskille af Samtidens Dokumenter, hvornaar den stærke Betonning af Loven blot er den gamle, ubrudte Tradition ved disse Dokumenters Affattelse, hvornaar den er et aktuelt politisk Skaktræk for at binde Modstanderne med de foreliggende Midler, og hvornaar den er Udtryk for den nye Tid, det er ganske umuligt. Og Tanker fra de forskelligste Statsretslærere kan passes ind i Landefreden 1360, fordi de hver repræsenterer vigtige Sider af den politiske Udvikling, — inclusive den gamle Tradition. Overalt vil man her bevæge sig paa gyngende Grund. Hvorfor f. Eks. sammenligne Fredens Anerkendelse af Repræsentationsprincippet med Occams vage Teorier, i Stedet for med Marsilius', der er smidige nok til ogsaa at dække dette Tilfælde (220)? Det er jo dog ogsaa Marsilius, som staar paa samme Side som Fredens Antifeudalisme, ikke Occam. Men den Slags Spekulationer maa vige for, hvad vi ved om den praktiske Politik, der paa afgørende Punkter bryder med Teoretikerne i Landefreden, og selv, hvor denne stemmer overens med dem, ikke med nogen som helst Sikkerhed kan siges at være influeret deraf. Det er udmærket, at Aksel Christensen har ført os ind i den europæiske Statsteoris Situation i denne Tid med Henblik paa Landefreden, for det har længe været tiltrængt. Men ligesaa vigtigt havde det været at faa vejet den op med europæisk Politik og den indre politiske Situation som Baggrund for Freden, ikke mindst da Forf. selv erkender, at der hverken er Tale om et Studium af Statsretslærerne eller om Landefreden som en Udformning af et statsretligt Program, men om et praktisk Kompromis. Der er atter her en Tendens til at trække en politisk Begivenhed ud af den almindelige europæiske Udvikling og konfrontere den mere isoleret med Statsretsteorien, ikke med den praktiske Politik, der er afgørende for en Bedømmelse af Teoriens Betydning.

Tilbage staar kun det rent formelle, den sproglige Behandling. Her rejser sig visse Anker. Forf.s Behandling af de latinske Kilder er ikke altid betryggende. Til Tider normaliserer han de Begreber, han anfører, til Tider lader han dem staa i Kildens Kasus, men uden syntaktisk Sammenhæng, og noget fast System lader sig ikke uddrage. Ved Normaliseringerne synes den latinske Grammatik desuden at volde Forf. lidt Hovedbrud¹. Samme

¹ Fidelitas hedder i Akk. fidelitatem, ikke fidelitam (153); regie auctoritatis hedder i Nom. regia auctoritas, ikke regie auctoritas (155); in placito generali Dannehoff dicto hedder i Nom. placitum(us) gen. D. dictum, ikke dictus (186); mon exactio ikke er Femininum? (166); naar Feloni anføres

Mangel paa Følelse for Sproget gør sig gældende i den danske Tekst, enten i Urimeligheder eller i ulogisk Sprogbrug¹. Det er Smaafejl, men de bestyrker desværre det Præg af Unøjagtighed, den historiske Undersøgelse undertiden sløres af, og som altid stikker særlig i Øjnene, naar det drejer sig om Middelalderhistorie. Efter Gennemlæsningen af Bogen lykønsker man endnu engang Aksel Christensen til hans Feudalundersøgelse og føler sig derudover yderligere bestyrket i Kravet om, at dansk Middelalderhistorie gøres til Genstand for en lang Række Detailundersøgelser, før den næste Oversigt skal skrives. —

John Danstrup.

Jens Arup Seip: Et Regime foran undergangen - Frederik Stang - Ole Jacob Broch. Oslo 1945. 248 Sider.

Emnet for Værket er det afgørende Omslag, der indtræder i norsk Statsliv i den sidste Menneskealder af det 19. Aarhundrede; det er ikke selve »Systemskiftet« i 1884 det gælder, men Forudsætningerne herfor. »Regimet«, som gik under, »var et utpreget funksjonærstyre. Regjeringen bestod av menn som var steget i gradene innenfor embetsverket; den bar knapt spor av innslag fra godseierklasse eller borgerskap. Angrepet på regimet bestod i et krav om politisk kontroll med landets administrasjon« fra Folkerepræsentationens Side. Og Forfatteren mener med Rette, at »det merkelige er ikke at krisen til sist kom, men at den kom så sent«, og han ser det saaledes, at den indtræder med Begivenhederne i 1872, »tolv år før regimets undergang«.

blandt en Række andre latinske termini, maa det hedde *felonia* (173); *regni Dacie pocioribus cum popularibus* maa i Nom hedde *r. D. pociores cum popularibus*, ikke *cum populares* (227); hvorfra har Forf. det flere Steder anførte Begreb *plenitudino*? sorgfuld hedder *moestus*, ikke *moestrus* (100); var det ikke bedre med *seigneur* lige end *seigneur ligius* (162)? staar der *toto regni* i Forf.s Kilde (88)?

² Hvad mener Forf. om denne Periode: »Under de tre Valdemarssønner, der udgjorde een fortsat regeringskrise og var præget af uregelmæssige og uventede kongeskifter« (84)? Der kan ikke være Tale om, at det engelske Heptarkis Smaastater kan have hævdet sig som »*rex bretwalda*«, men at deres *Fyrster* en efter en prøvede derpaa (17); i Perioden »Som nævnt havde den . . . skildrede kongemagt kun at stadfæste folkets beslutninger, og *selv* overfor kongens forslagsret viste folket sig uvilligt« (25), maa *selv* da være fejlagtigt anvendt, da Forslagsretten, Initiativet, altid har været en yderligere Beføjelse, som de politiske Magtgrupper har kæmpet særlig hårdt om; ligeledes er Anvendelsen af *og* nederst Side 66 logisk fejlagtig. Af den Slags Skodesløsheder findes der flere.